

DR. MAKAI KATINKA*

A gyermekek érdekeit sértő és a család ellen tanúsított magatartások büntetőjogi és polgári jogi vetületei

I. rész

„A család az család.” Írásom összeállítását ez a napjainkban sokszor használt, figyelemfelkeltő mondat motiválta, amelyet a Háttér Társaság Magyarország civil szervezete által 2020-ban indított kampány jelmondata volt. A kampányt 2020 novemberében az igazságügyi miniszter által beterjesztett Alaptörvény-módosítás indukálta, mellyel a kormány álláspontja szerint beemelték a magyar családok erősebb védelmét és a gyermekek biztonságát is az Alaptörvénybe. Az Alaptörvény L) cikke szerinti rendelkezés kimondja: „Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi.”

A kampány fókuszpontja a gyermek, a család fontossága mint a társadalom mikrostrukturális részrendszere. Napjainkban a gyermek, a család társadalmi szerepe jelentős igényt támaszt a jogi eszközök hatékony és gyors alkalmazására a családi viszonyokban. Védelemben kell részesíteni a nemi kapcsolatoknak a társadalomban elfogadott rendjét is, a gyermekek helyes fejlődését, büntetni az ezen védett jogi tárgyak elleni erőszakot.

A tanulmány célja annak bemutatása, hogy a magyar jogrendszer miként szabályozza a gyermeki jogokat, az ezek érvényesülését biztosító kötelezettségeket, illetve miként szankcionálja azok megsértését. A civilisztika, a polgári jog több ágazati törvényén keresztül igyekszem megvilágítani a családdal és gyermekkel kapcsolatos jogok érvényesülését és végrehajtását segítő szabályozást, illetve a vonatkozó kötelezettségek megszegését szankcionáló büntetőjogi normákat.

Szükséges kiemelni, hogy a 2012. évi C. törvény (Btk.) XX. fejezetének csupán négy szakasza foglalkozik a

gyermek érdekét sértő és a család elleni bűncselekményekkel, azok alapját a polgári jog jelentős szeletét kitévő, a mindennapi életet átszövő törvény által szabályozott társadalmi kapcsolatok képezik. Ezen kapcsolatok szabályozásának alapvető szintű kodifikációja jóval korábbra nyúlik vissza. A hatályos szabályozás komplex büntető és polgári jogi szemléletű tanulmányozásához az 1950-es évekig szükséges visszanyúlnunk.

I. Történeti-nemzetközi kitekintés

Magyarország Alaptörvényének legutóbbi, 2020. novemberi módosítását megelőzően már az 1949. évi XX. törvény (Alkotmány) is tartalmazott a házasság, a család és a gyermek mint alapvető társadalmi érték védelme érdekében alapvető normákat.

Az Alkotmány már annak kihirdetésekor (1949. augusztus 20.) rögzítette a gyermekek és a család védelmét:

50. § (1) A Magyar Népköztársaságban a nők a férfakkal egyenlő jogokat élveznek. (2) A nők egyenjogúságát szolgálják: munkafeltételeiknek a férfiakéval azonos módon való biztosítása, a terhesség esetére a nőknek járó fizetett szabadság, az anyaság és a gyermek fokozott törvényes védelme, továbbá az anya- és a gyermekvédelmi intézmények rendszere.

51. § A Magyar Népköztársaság védi a házasság és a család intézményét.

A fenti szabályozást megelőzően a gyermeki jogok kialakulása hosszú folyamat eredménye volt. Az újkorig a gyerekeket a szülei - elsősorban az apa - tulajdonának tekintették, ők döntöttek a gyermek életének fontos kérdéseiben. Az iskolakötelezettség bevezetésével kezdődött meg a gyermekek és felnőttek világá-

* A szerző a Kaposvári Törvényszék bírósági titkára.

nak megkülönböztetése. Kezdetben megtiltották a 9 év alattiak alkalmazását a gyárakban, a föld alatti munkavégzésüket, majd egy későbbi szakaszban már megbüntették a gyermeküket elhanyagoló szülőket. A gyermeki jogok fejlődésének legfontosabb korszaka a 20. század, mert ekkor ismerték el, hogy a gyermekeket speciális védelem illeti meg, speciális jogok vonatkoznak rájuk. Az 1924-es Genfi Nyilatkozat az első olyan dokumentum, amely a gyermekek jólétét biztosító alapvető jogokat tartalmazza. A második világháború után nagy volt az elvárás az Egyesült Nemzetek Szervezete irányába, hogy némi módosítással erősítse meg az 1924-es Genfi Nyilatkozatot. Az ENSZ Közgyűlése azonban 1948-ban elfogadta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, s ez megghiúsította a gyermekek szükségleteihez igazított újabb dokumentum elfogadását. Az Egyetemes Nyilatkozat azonban tartalmazott a gyermekek javát – különösen a védelmüket – szolgáló rendelkezéseket is.¹

1959-ben az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága által készített, a Gyermekek Jogairól Szóló Nyilatkozat ugyan nem bírt kötelező erővel a tagállamok vonatkozásában, azonban megerősítette a korábbi alapelveket, és kiegészítette azzal, hogy nem csupán jogi, hanem minden más eszközzel is biztosítani kell a gyermekek védelmét annak érdekében, hogy egészséges környezetben fejlődhessenek, szabadságot és méltó körülményeket biztosítva számukra. A nyilatkozat kimondta, hogy a jogszabályok megalkotásakor mindenkor a gyermek legfőbb érdeke tartandó szem előtt. A gyermeki jogok igazi gyűjteménye az 1989. évi, az ENSZ közgyűlése által elfogadott Gyermekek Jogairól Szóló Egyezmény. Az Egyezmény azon jogok minimumának összessége, melyeket az aláíró államoknak biztosítaniuk kell a gyermekek számára. Az aláíró államok számára kötelezettség az egyezménybe foglaltak biztosítása. A gyermekjogi egyezmény a legszélesebb körben elfogadott és támogatott emberi jogi egyezmény a világon. Magyarország is aláírta, majd 1991-ben ratifikálta, és az 1991. évi LXIV. törvénnyel ki is hirdette.²

Az 1989. november 20-án New Yorkban az ENSZ Közgyűlése által elfogadott a Gyermekek Jogairól Szóló New York-i Egyezmény (továbbiakban: Egyezmény) célja volt az aktív szerepvállalásra ösztönzés, a koordináció és a harmonizáció. Az Egyezmény összefoglalja azoknak a jogoknak a minimumát, amelyeket minden államnak biztosítani kell a gyermekek számára így a gyermekek életben maradását, fejlődését („provision”), védelmét („protection”), és a társadalomban való részvételi jogokat („participation”). Ezek alapján a gyermekek jogai az ún. „3P” modell alapján csoportosíthatóak: Provision, Protection, Participation.

¹ Általános gyermekjogi ismeretek szülőknek és szakembereknek „A jog nem éttermi menü, amiből a gyerekeknek kis adag is elég” – Herczegh Anita, Országos Betegjogi Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ 2014.

² Általános gyermekjogi ismeretek szülőknek és szakembereknek „A jog nem éttermi menü, amiből a gyerekeknek kis adag is elég.” – Herczegh Anita, Országos Betegjogi Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ 2014.

Az Egyezmény jogi kötőerővel bíró gyermekjogkatalógus, a nemzetközi és európai jogvédelem alapvetően és kiemelten erre épül. Az egyezmény pontosan kifejti, hogy milyen jogokkal rendelkeznek a gyermekek; ezen a területen ez az első kötelező érvényű nemzetközi jogi eszköz. Az egyezmény oszthatatlan és a cikkek kölcsönösen összefüggenek, az egyes cikkek önmagukban nem vizsgálhatóak. Az általános elvek: a diszkrimináció tilalma (2. cikk), a gyermek legfőbb érdeke (3. cikk), az élethez életben maradáshoz való jog (6. cikk), a gyermek véleményének tiszteletben tartása (12. cikk).³

A dokumentum a gyermek érdekét mint „mindenek felett álló” alapjogot határozza meg. A magyar jog szabályai is az ENSZ Gyermekjogi Egyezményével összhangban szabályozzák a gyermekek és a család intézményének jogait.

II. Hatályos magyar szabályozás

A hatályos magyar jogszabályok közül Magyarország Alaptörvénye – mint a legmagasabb szintű jogi norma – az alábbi módon rendelkezik a család és a gyermekek jogairól és védelméről:

„L) cikk (1) Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az anya nő, az apa férfi.

(2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást.

(3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.”

„XV. cikk (5) Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”

„XVI. cikk (1) Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. Magyarország védi a gyermekek születési nemének megfelelő önazonosságához való jogát, és biztosítja a hazánk alkotmányos önazonosságán és keresztény kultúráján alapuló értékrend szerinti nevelést.

(2) A szülőknek joguk van megválasztani a gyermeküknek adandó nevelést.

(3) A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását.

(4) A nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni.”

„XVIII. cikk (1) Gyermekek foglalkoztatása – testi,

³ A gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezmény és annak kiegészítő jegyzőkönyvei, Jogalkotási reformok, Szeged–Budapest–Miskolc–Pécs–Győr (2018). Dr. HEGEDŰS Andrea PhD. LL.M., egyetemi docens (SZTE), családjogi szakjogász. 2018.04.28.

szellemi és erkölcsi fejlődésüket nem veszélyeztető, törvényben meghatározott esetek kivételével – tilos.

(2) Magyarország külön intézkedésekkel biztosítja a fiatalok és a szülők munkahelyi védelmét.”

„XXX. cikk (1) Teherbíró képességének, illetve a gazdaságban való részvételének megfelelően mindenki hozzájárul a közös szükségletek fedezéséhez.

(2) A közös szükségletek fedezéséhez való hozzájárulás mértékét a gyermeket nevelők esetében a gyermeknevelés kiadásainak figyelembevételével kell megállapítani.”

Az Alaptörvényben is nevesített sarkalatos törvény a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény alapelvei között rögzíti, hogy „az állam – önmagukban vett méltóságuk és értékük miatt is – védi a család és a házasság intézményét. A rendezett családi viszonyok védelme különös jelentőséggel bír a testi, a szellemi és a lelki egészség megóvása érdekében.”⁴ A szülői kötelezettségeket és jogokat, a családban élő gyermek kötelezettségeit és jogait, a család és a gyermekvállalás védelmét a foglalkoztatás terén, a családok és a gyermekvállalás állami támogatását három fejezetben szabályozza.

A gyermeki jogok szűkebb körét a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) – és ennek végrehajtási rendeletei, úgy mint a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm.rendelet (Gyer.) – tartalmazza, mely a gyermek érdekeit és jogait helyezi előtérbe, elsőbbséget biztosítva a családban történő nevelkedésnek. Ennek érdekében a különböző támogatások széles körét biztosítja a család és a gyermek számára és csak utolsó eszközként teszi lehetővé a családból való kiemelés, azonban ebben az esetben is kiemelt feladatként határozza meg a családba történő visszagondozást. A gyermekvédelmi törvény határozottan elkülöníti egymástól a hatósági munkát és a szolgáltatásokat. Előbbi a gyermek és a család sorsát érintő hatósági döntéseket – pl. családból való kiemelés és visszahelyezés; gyám kijelölése, döntés az örökbefogadásról – jelenti, amit a gyámhatóság (jegyző, gyámhivatal) végez; utóbbi pedig azokat a különböző típusú szolgáltatásokat, amelyeket a rászoruló családok, gyerekek igénybe vehetnek. Ugyancsak elválasztja egymástól a gyermekvédelmi törvény a szolgáltatások két körét: a minden család számára rendelkezésre álló gyermekjóléti alapellátásokat, és a családból kiemelt gyermekek gondozást biztosító gyermekvédelmi szakellátásokat. A gyermekvédelmi rendszer működtetése állami és önkormányzati feladat, melyben részt vesznek civil szervezetek, egyházi szervezetek, egyéni vállalkozók is. A fenti szervezeteken túlmenően számos más szervezetnek is feladata a gyermekek védelme, melyek veszélyeztetettség észlelése esetén kötelesek jelezni ezt a kerületi gyermekjóléti szolgálatnak. E szervek közé tartozik többek között a gyermekegészségügyi szol-

gálat; a különböző közoktatási intézmények; a családsegítő szolgálatok; a rendőrség; az ügyészség; az áldozatsegítő szolgálat; a gyerekekkel kapcsolatba kerülő civil szervezetek; de bármely állampolgár is tehet, sőt köteles is bejelentést tenni, ha gyerekbántalmazást vagy más módon történő veszélyeztetést tapasztal. A gyermekek védelmét pénzbeli és természetbeni ellátások; személyes gondoskodást nyújtó alapellátások; személyes gondoskodást nyújtó szakellátások; valamint hatósági intézkedések biztosítják.⁵

Ezek mellett további ágazati törvények is tartalmaznak a gyermekek jogaihoz kötődő rendelkezéseket.

A fentiekén túl a Btk. és a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) is kiemelt védelemben részesíti a gyermekeket. Az Alaptörvény kimondja, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A Btk.-ban a gyermekek érdekét sértő és a család elleni, valamint a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények külön fejezetbe kerültek. Az utóbbi években számos jogszabályi rendelkezés született, amely a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények megelőzését, elkövetés esetén a felderítés megkönnyítését, majd a szigorú szankcionálást szolgálja. A Btk. mellett, átfogóan a családi viszonyok és a gyermekek jogait és kötelezettségeit a Ptk. Negyedik, Családjogi Könyve szabályozza.

Annak elhatározását követően, hogy a családjogi jogszabályanyag beépítésre kerül a Ptk.-ba, még nagyobb súlyt kapott, hogy a Ptk. Családjogi Könyve elején megfogalmazódnak olyan, kizárólag a családjogra jellemző alapelvek, amelyek kellőképpen kifejezésre juttatják a családi viszonyok sajátosságait.

A Ptk. kodifikációs munkálatainak kezdetétől az volt az elképzelés, hogy a Ptk. Családjogi Könyve ne ismételje meg azokat a polgári jogi alapelveket, amelyek a polgári jog általános elveiként az Első Könyvben szerepelnek, és ne ismétlődjenek az Alaptörvényben szereplő elvek. Kezdettől fogva nem volt kétséges az sem, hogy a családjogi kapcsolatban, jogviszonyokban alkalmazandó, illetve alkalmazható valamennyi elv ne kerüljön feltüntetésre. A Ptk. négy elvet tartalmaz, ezek a házasság és család védelme, a gyermek érdekének védelme, a házastársak egyenjogúságának elve, továbbá a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve.⁶

Szükséges rögzíteni, hogy a polgári jogban a hatályos Ptk.-t megelőzően a család fogalmát a magyar jog korábban nem határozta meg; a családjogi törvény kommentárirodalma egyetértett abban, hogy a család fogalmát kiterjesztően kell értelmezni. Ez megjelent abban az értelemben, hogy a szülő és gyermek kapcsolata a házasság felbontását követően is védelmet érdemel,⁷ és hangsúlyosan úgy is, hogy a család védelme nemcsak a házasságon alapuló, illetve a vérségi

⁵ A magyar gyermek- és ifjúságvédelem rendszere – budapest.hu

⁶ Nagykommentár a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Szerkesztette: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter.

⁷ WEISS Emília: A törvény célja. In: PETRIK Ferenc (szerk.): A családjogi törvény magyarázata. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988, 24. o.

⁴ 2011. évi CCXI. törvény 1. § (1)–(2) bek.

vagy örökbefogadással keletkező kapcsolatokra terjed ki, hanem az ún. tényleges családi kapcsolatokra is.⁸ A Ptk. Családjogi Könyvének megalkotásakor ezzel a felfogással kívánt lépést tartani a Szakértői Javaslat annyiban, hogy nem a család, hanem a családi kapcsolatok tekintetében indítványozta a védelemben részesítést. A Szakértői Javaslat indokolása kitért arra, hogy a családi kapcsolatok védelme azt fejezi ki, hogy a család jog a családot, mint a családtagok közötti kapcsolatszerkezetet védi, azaz a családtagok közötti kapcsolatok érdemelnek védelmet. Családi kapcsolat alatt javasolta érteni a házasságon, leszármazáson, örökbefogadáson és gyámságon alapuló kapcsolatokat; az élettársi viszonyt, a gyermeket ténylegesen nevelő személyek (mostoha- és nevelőszülő) és a gyermek közötti viszonyt.⁹

Noha a Ptk. jelenlegi megfogalmazása a család fogalmát használja, a Ptk. családjogi szabályainak szellemiségét nagymértékben határozza meg annak kiindulópontja; így a családjogi szabályok alkalmazása szempontjából – különös tekintettel a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.), valamint a Gyer. rendelkezéseire is – a család fogalma (továbbra is) kiterjesztő értelmezést igényel.¹⁰ A jogalkalmazás során a társadalmi és így a családi változásokkal együtt gyakoriak a nem megszokott, nem feltétlenül átlagos élethelyzetek, amelyeket az – az által – érintettek érdekeit kellőképpen mérlegelve szükséges rendezni, különös tekintettel a gyermekekre is. A Ptk. hatálybalépése óta eltelt időszakban a nem tipikus, nem átlagos élethelyzetek száma nem csökken, különösen, ami a családjogi vitákban ítélező bíróságok és gyámhatóságok által látható családokat illeti. Igen gyakori részint az, hogy a közös gyermek nagyon alacsony életkorában válnak külön a szülők (szintén nemritkán még az anya várandóssága alatt), s az is, hogy új házasságot kötnek, új élettársi kapcsolatot létesítenek, amelynek keretei között nevelik a két fél gyermekei mellett akár a közös gyermeket is.¹¹

Az Alaptörvény L) cikke a házasságot tekinti a család alapjának, valamint a szülő-gyermek viszonyt. Noha a házasság tekintetében a fogalom szűkítő jellegű, annak rögzítésével, hogy a szülő-gyermek viszony a család alapja, két kifejezést, amelyek napjainkban lassanként kikopnak a köznyelvből is, örömdetesen kiiktat: a „házasságon kívül született gyermek” és a „csonka család” kifejezéseket. Ez nemcsak a gyermeki jogok figyelembevételével tart lépést, hanem

azzal a ténnyel is, hogy napjainkban a társadalom tagjai eltérő élethelyzetekben, családi közösségekben élnek, és erre a tényre tekintettel kell lennie a jogalkalmazásnak is. Az EJEK kiterjedt ítélkezési gyakorlatot folytat a magánélet és családi élet védelmét biztosító Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkének értelmezése kapcsán, és ebből egyértelműen az tűnik ki, hogy a tényleges családi kapcsolatokat védelemben kell részesíteni. Ezt erősíti a családba fogadó gyámság kifejezés is, amelyet a Ptk. ugyan nem használ, de a gyermekvédelmi törvény igen. Abból a tényből, hogy a családi kapcsolatokat a strasbourgi bíróság az állam által védendőnek ítéli, nemcsak a be nem avatkozás következik, hanem az is, hogy az állam részéről a támogatás is elvárható.¹²

III. Büntetőjogi védelem mint ultima ratio

Figyelemmel arra, hogy a Btk. ezen jogviszonyok védelmét alapelvei éllel a XX. fejezetben nem rögzíti, a fejezetben a bűncselekmények sorrendjének megváltoztatását az elkövetési magatartások súlyossága szerinti osztályozás indokolja. Ezért ezen bűncselekmények értékelésénél szükségszerű és nem mellőzhető a polgári jogi jogviszonyok fenti ismerete. Különösen azért, mert a Btk. ilyen jellegű fogalom meghatározásokra – a jogszabály jellegénél fogva – nem tér ki, de a védendő jogviszonyt a Ptk. definiálja, így arra támaszkodva, mintegy mankóul, a Btk. a XX. fejezet szerinti tényállások sértetti körét pontosítja: ahol a passzív alany természetesen csak kiskorú lehet (pl. a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása), ott a kiskorú megjelölést, egyébként a tizenharmadik életévét be nem töltött személy megnevezést használja, figyelemmel arra, hogy a magyar jog szerint a tizenhatodik életévét betöltött személyek engedéllyel házasságot köthetnek, a gyermekek védelme érdekében született nemzetközi egyezmények azonban valamennyi tizenharmadik életévét be nem töltött személyt gyermeknek tekintenek, és előírják speciális védelmüket.¹³

Már a Btk. XX. fejezetének első tényállásánál szükséges a polgári jogi relációkat tisztázni. A Családjogi Könyv számos tekintetben pontosítja azt, hogy miként keletkezik a szülői jogállás az anya és az apa oldalán, illetve – hagyományosan – ettől elkülönülten rendezi az örökbefogadás kérdéskörét. Az anya vonatkozásában rögzítésre kerül, hogy a gyermek anyja az a nő, aki megszülte. Ezt a határozott pontosítást az asszisztált humánreprodukciós eljárások igénybevétele is indokolta, tekintettel arra, hogy ezen eljárások számos

⁸ KÖRÖS András: A családjog alapelvei. In: Kőrös András: A családjog kézikönyve I. HVG-ORAC, Budapest, 2007, 12. o.

⁹ VÉKÁS Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. CompLex, Budapest, 2008, 396. o.

¹⁰ KÖRÖS András: Alapelvek. In: Kőrös András (szerk.): Az új Ptk. magyarázata. III/VI. HVG-ORAC, Budapest, 2013, 25. o.

¹¹ SZEIBERT Orsolya: A szülői felügyelet rendezése a Kúria által felülvizsgálati eljárásban elbírált ügyekben tükröződő ítélkezési gyakorlat alapján. 1. rész. Napjaink családi élethelyzetei és a Ptk. által nyújtott keretek. Családi Jog, 2020/1. sz., 10–15. o.

¹² Nagykommentár a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Szerkesztette: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter.

¹³ Nagykommentár a Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, Szerkesztette: KARSAI Krisztina.

esetében, ahol a petesejt donortól származik, a gyermeket megszüülő nő és a gyermek között genetikai kapcsolat nincs. Az apaság vonatkozásában az apasági vélelmek rendszere tisztább és világosabb lett: apai jogállást első helyen továbbra is az anya házassága keletkeztet a férj javára, ezt követően és élettársak – ténylegesen együttélő, mással házassági kötelékben nem álló férfi és nő – emberi reprodukcióra irányuló részvétele keletkeztet apaságot az élettárs férfi javára. Amennyiben egyik eset sem áll fenn, illetve az apaság vélelme megdőlt, a gyermek apjának azt a férfit kell tekinteni, aki a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal a magáénak ismerte el; végső eszköz pedig az apaság bírósági úton történő megállapítása. Az apaság vélelmének megdöntése körében az új megoldások egyike a nemperes eljárásban történő megdöntés lehetősége. Erre akkor van mód, ha az apai vélelem az anya férjével szemben áll fenn, a házastársak életközössége azonban legalább háromszáz napja megszűnt és az a férfi, akitől a gyermek valójában származik, a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal a magáénak szeretné elismerni. A rendelkezés számol azzal a nem ritka helyzettel, amikor a házasság kötelékként még fennáll, de a házassági életközösség már megszakadt.¹⁴

A kiskorú – polgári jogi értelemben, aki a tizenharmadik életévét nem töltötte be – gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll. A szülői felügyelet a kiskorú gyermek neve meghatározásának, gondozásának, nevelésének, tartózkodási helye meghatározásának, vagyona kezelésének, törvényes képviselőjének jogát és kötelességét, a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak a jogát foglalja magában (Ptk. 4:146. §).

A szülői felügyelet kérdéskörét a Családjogi Könyv részletesen szabályozza olyan módon, hogy még inkább tekintetbe vegye a gyermek érdekének minél teljesebb érvényesülését. A szabályozásban először a szülői felügyelet általános szabályai kerülnek megfogalmazásra, ezt követi a szülői felügyelet tartalmának részletezése, majd a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése. Noha az együttélő szülők által gyakorolt szülői felügyelet is ennek keretei között kap helyet, a hangsúly – értelemszerűen – a különélő szülők szülői felügyeleti jogának gyakorlására, ennek rendezésére esik. Ugyanitt kap helyet – új, önálló szerkezeti egységben – a különélő szülő jogainak és kötelezettségeinek szabályozása, amely természetesen érinti mind a gyermeket, mind a gyermeket gondozó szülő helyzetét, jogait és kötelezettségeit.¹⁵

A családjog és így a Ptk. szülői felügyeletre vonatkozó rendelkezései gyakorlatilag elválaszthatatlanok a Gyvt. és a Gyer. rendelkezéseitől, és ennek több oka

van. Ezek közül kiemelendő, hogy a gyermekvédelem a mai gyermekjogi felfogásnak megfelelően egyáltalán nem ott kezdődik, ahol a családjog „véget ér”. A gyermek, akár családban nevelkedik, akár nem, mindenképpen az állam és a gyermekvédelem védőernyője alatt van. Az államnak ez a feladata megjelenik a Gyermekjogi Egyezmény 19. cikk 1. pontjában is; eszerint: az egyezményben részes államok megtesznek minden arra alkalmas, törvényhozási, közigazgatási, szociális és nevelési intézkedést, hogy megvédjék a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhagyás vagy az elhanyagolás, a rossz bánásmód vagy a kizsákmányolás – ideértve a nemi erőszakot is – bármilyen formájától mindaddig, amíg szüleinek vagy valamelyik szülőjének, illetőleg törvényes képviselőjének vagy képviselőinek, vagy bármely más olyan személynek, akinél elhelyezték, felügyelete alatt áll.¹⁶

A szülői felügyelet tartalmi elemei közé tartozik a gyermek nevének meghatározása, gondozása, nevelése, tartózkodási helyének meghatározása, vagyónak kezelése, törvényes képviselője, továbbá a gyámnevezés és a gyámságból való kizárás. (Ptk. 4:146. §) Bár a Családjogi Könyv a fentieket mint részjogosítványokat határozza meg, legtöbb feladat vonatkozásában elsősorban kötelezettségről van szó, amelyek a másik oldalról természetesen jogokként is jelentkeznek. A gyermek gondozása-nevelése körében a gyámhatósági feladatok: a tizenhatodik évét betöltött gyermek a szülők lakóhelyét vagy a szülők által kijelölt tartózkodási helyét a szülők beleegyezése nélkül elhagyhatja, amennyiben ehhez a gyámhatóság hozzájárul; s amennyiben vita van a szülők és a gyermek között az életpálya kijelölésével, a taníttatással, az iskola megválasztásával kapcsolatban, a gyámhatóság rendelkezik döntési kompetenciával.¹⁷ Azzal minden esetben számolni kell, hogy a szülők nem úgy járnak el, ahogy az a gyermek érdekében indokolt lenne.

A szülői felügyeletet a szülők, ha együtt élnek, közösen gyakorolják, s ebben a tekintetben nincs jelentősége annak, hogy házastársakként vagy élettársakként élnek-e együtt, s amíg a különélő szülők nem rendezték a szülői felügyelet gyakorlásának módját vagy gyámhatóság, bíróság ebben a kérdésben nem döntött, addig a szülői felügyelet továbbra is mindkét szülőt megilleti, azaz gyakorlása közösen történik. A rendezés módja elsődlegesen a szülők megállapodásán alapszik. A különélő szülők megállapodhatnak a szülői felügyelet közös gyakorlásában, megoszthatják egymás között a jogokat és kötelezettségeket, továbbá úgy is rendezhetik a helyzetet, hogy egyikük gyakorolja teljeskörűen a szülői felügyeletet. Az új Ptk. Családjogi Könyv alapvető változást deklarált azzal, hogy a gyermekelhelyezés kifejezés alkalmazási körét

¹⁴ Az új Ptk. Családjogi Könyvének rendelkezései II. rész: Szülői felelőség, örökbefogadás, gyámság, gyermektartás* – dr. SZEIBERT Orsolya Jegyző és közigazgatás 2013/5,30. oldal, www.jegyzo.hu

¹⁵ Az új Ptk. Családjogi Könyvének rendelkezései II. rész: Szülői felelőség, örökbefogadás, gyámság, gyermektartás* – dr. SZEIBERT Orsolya, Jegyző és közigazgatás 2013/5, 30. oldal, www.jegyzo.hu

¹⁶ Nagykommentár a Polgári törvénykönyvről szóló 2013 évi V. törvényhez, Szerkesztette: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter.

¹⁷ Az új Ptk. Családjogi Könyvének rendelkezései II. rész: Szülői felelőség, örökbefogadás, gyámság, gyermektartás* – dr. SZEIBERT Orsolya Jegyző és közigazgatás 2013/5, 30. oldal, www.jegyzo.hu

megváltoztatta. A Családjogi Könyv a gyermekelhelyezést arra az esetre tartja fenn és egyúttal korlátozza, amikor a mindkét szülő alkalmatlan a gyermek nevelésére, illetve a szülői felügyeleti jogok részükre történő biztosítása a gyermek érdekét veszélyeztetné, s így a gyermek feletti gondozási-nevelési feladatokat, s egyúttal a vagyonkezelés, törvényes képviselő feladatát harmadik személyre bízta. Ekkor a gyermek harmadik személynél való elhelyezéséről van szó. A közös szülői felügyelet a különélő szülők esetében a fentiek értelmében lehetséges megoldás, de különélő szülők esetén a szülői felügyelet közös gyakorlása csak megállapodás alapján maradhat fenn, azaz a bíróság hivatalból nem rendelheti el. A Családjogi Könyv hangsúlyozza, hogy biztosítani kell a gyermek kiegyensúlyozott életvitelét. Amennyiben a szülők között bármely, a gyermek életét érintő kérdésben vita van, a gyámhatósághoz fordulhatnak, s ez eltérést jelent, tekintve, hogy jelenleg erre a bíróság kompetenciája terjed ki. Amennyiben a szülők között nem jön létre megállapodás, a bíróság dönt – kérelemre, illetve adott esetben hivatalból – abban a kérdésben, hogy melyik szülő gyakorolja a szülői felügyeleti jogokat. A döntés eredménye, azaz, ha az egyik szülő mellett dönt a bíróság, akkor a határozatban az egyik szülőt ruházza fel a bíróság a szülői felügyelet teljes körű gyakorlásának jogával. Ebben a helyzetben is azonban (s természetesen akkor is, ha a szülők állapodnak meg így) a gyermek életét érintő lényeges kérdésekben közösen döntenek. A gyermek sorsát érintő lényeges kérdések körébe tartozik a gyermek nevének meghatározása és megváltoztatása, a tartózkodási helyének meghatározása, amennyiben az nem azonos a gyermeket nevelő szülő tartózkodási helyével, a gyermek külföldi tartózkodási helyének kijelölése, ha a külföldön tartózkodás huzamos idejű vagy a letelepedés szándékával történik, továbbá a gyermek iskolájának, életpályájának kijelölése, s az állampolgárság megváltoztatása. Vita esetén ezekre a kérdésekre is kiterjed a gyámhatóság döntési jogköre.¹⁸

A Ptk. kimondja, hogy a szülők jogosultak a gyermek nevelésének és életpályájának megválasztására. Annak módját a gyermek képességei figyelembevételével a szülők és a gyermek közösen döntenek el, hogy a gyermek milyen életpályára készüljön. Az életpálya kijelölésével és ezzel összefüggésben a gyermek tanításával, iskolájának megválasztásával kapcsolatban a szülő és a gyermek között felmerülő vitában a gyámhatóság dönt (Ptk. 4:153. §).

Álláspontom szerint ezen a polgári jog által szabályozott jogviszonyok alapos és részletes ismeretében vizsgálhatjuk a Btk. XX. fejezetének rendelkezéseit.

A törvény a jelenleg kiskorú veszélyeztetése alcím alatt szereplő tényállást három külön tényállásra bontja, és kiskorú veszélyeztetése elnevezéssel csak a

kiskorú fejlődését ténylegesen veszélyeztető vagy azt károsító magatartásokat rendeli büntetni. A 208. §-ban szabályozott bűncselekménynek két fordulata van.¹⁹

1. Az (1) bekezdés értelmében a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének veszélyeztetése minősül bűncselekménynek. A bűncselekménynek csak speciális alanyai lehetnek: a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy (pl. szülő, gyám), továbbá a szülői felügyeletet gyakorló szülő vagy gyám élettársa, és a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülő is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él.

A bűncselekmény elkövetési magatartása a súlyos kötelességszegés, amely leggyakrabban mulasztás következménye.

A kötelességszegést a törvény nem nevesíti, hanem meghatározza azokat a feladatköröket, amelyekből eredő kötelesség megszegése esetén – az egyéb tényállási elemek megvalósulása mellett – a bűncselekmény megvalósul. E körbe tartozik a kiskorú nevelése, felügyelete, gondozása. A nevelés tervszerű magatartások sorozata, amely a kiskorú életkorához, szellemi állapotához, egyéniségéhez igazodó tudatos ráhatásokból tevődik össze, idesorolva a nem kifejezetten nevelési célzatú, de a kiskorú fejlődését mindenképpen befolyásoló személyes példamutatást is. A felügyelet a kiskorú körülményeinek és magatartásának rendszeres figyelemmel kísérését és ellenőrzését, a lehetséges veszélyek elhárítását jelenti. A felügyeleti kötelezettség terhelhet egyes személyeket folyamatosan, de lehet csupán időleges vagy éppen rövid ideig tartó. A gondozás a kiskorú alapvető – főleg testi – szükségleteinek kielégítésére irányul, mely sokféle tevékenységet foglal magában. Így többek között a kiskorú el látását élelemmel, ruházattal, gondoskodást a személyi higiénájáról, normális életkörülményeiről.

A kötelességszegés aktív és passzív magatartással egyaránt megvalósulhat, a gyakorlatban általában a mulasztással megvalósuló kötelességszegés fordul elő. Ez leginkább különböző jellegű kötelességszegések sorozataként jelentkezik, de közös jellemzőjük, hogy általában a kiskorúnak mind a testi, mind a szellemi fejlődését érintik. Rendszerint huzamosabb ideig tartó, ismétlődő cselekményekkel valósítják meg a bűncselekményt, de nem kizárt egyetlen magatartás tanúsításával történő elkövetés sem (pl. a nevelő a 14. életévét betöltött neveltjével annak beleegyezésével közösen). Az elkövetési magatartás megszővegezése szerint csak a súlyos kötelességszegés tényállászerű, a törvényhozó a kisebb mulasztásokhoz, nevelési hibákhoz nem kívánt büntetőjogi jogkövetkezményeket fűzni. A gyakorlatban súlyosnak tekinthető a kötelességszegés, ha az arra utal, hogy az elkövető az általános társadalmi felfogás szerinti minimális elvárhatóság követelményeinek sem tesz eleget. Így a 22. BK vélemény elvi éllel fejt ki – teljes összhangban a pol-

¹⁸ Az új Ptk. Családjogi Könyvének rendelkezései II. rész: Szülői felelősség, örökbefogadás, gyámság, gyermektartás* – dr. SZEIBERT Orsolya Jegyző és közgazdász 2013/5, 30. oldal, www.jegyzo.hu

¹⁹ Nagykommentár a Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, Szerkesztette: KARSAI Krisztina.

gári jogi szabályozással –, hogy a Btk. 208. §-ának (1) bekezdésében meghatározott kiskorú veszélyeztetése megvalósulásának alapjául szolgálhat a tankötelezett gyermek huzamos időn keresztül való visszatartása az iskola látogatásától, ha ez a kiskorú értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti. A gyermek értelmi fejlődésének veszélyeztetése nemcsak akkor áll fenn, ha a gyermek írástudatlan marad, hanem akkor is, ha az iskolalátogatástól való huzamos visszatartás következtében nem szerzi meg azokat az alapvető ismereteket, amelyek folytán később az életvitelhez szükséges további ismereteket sem képes megszerezni.

Az elkövetési magatartás rendszerint több szempontból veszélyezteti a kiskorú fejlődését, ez természetesen (pl. a testi fejlődés veszélyeztetése kisebb gyermekek esetében tipikusan összekapcsolódik az érzelmi, értelmi fejlődés veszélyeztetésével). Az adott ügy összes körülményének figyelembevételével, a sértett kiskorú személyiségét, életkorát stb. elemezve kell elbírálni, hogy a veszélyeztetési deliktum megvalósult-e.

E helyütt szükséges utalni arra, hogy polgári jogi eszközökkel is megvalósul a gyermekvédelem, ha fennálló veszélyeztetettséget kell megszüntetni, s a gyermeket ki kell emelni a családból (azaz ideiglenes hatállyal kell a gyermeket elhelyezni vagy nevelésbe kell venni), de a gyermekvédelemnek feladatai vannak a veszélyeztetettség megelőzése terén is, márpedig a családban élő gyermekek is ki lehetnek téve a veszélyeztetettségnek. Gyakori helyzet, hogy a szülő a gyermeket ellátja, gondozza, neveli, de nem tud kezelni olyan helyzeteket, amelyek a gyermekre nézve sérelmesek. Az államnak nemcsak akkor van feladata a családban nevelkedő gyermekek kapcsán, ha őket szüleiik bántalmazzák (adott esetben elhanyagolják) és az kimeríti Btk. által szankcionált tényállást, hanem akkor is, ha a szülő segítségére, támogatásra szorul.²⁰

A Ptk. nem egy olyan szabályt tartalmaz, amely önmagában is jól jelzi a családjogi és gyermekvédelmi rendelkezések összeforrottságát. Amikor a bíróság a gyermeket harmadik személynél helyezi el, lényegében a gyermek védelmét látja el, hiszen a Ptk. 4:169. §-a alapján akkor van mód a gyermek harmadik személynél való elhelyezésére, ha a szülői felügyelet szülői általi gyakorlása a gyermek érdekét veszélyezteti. Szintén a családjogi és a gyermekvédelem határán áll a családba fogadás intézménye (Ptk. 4:187. §), amely esetben a szülő maga fordul a gyámhatósághoz, hogy akadályozottsága ideje alatt engedélyezzék a gyermek meghatározott másik személynél való nevelkedését. A Kúria BH 2020.40. szám alatt közzétett határozatának összefoglalója szerint „a gyámhatóság feladata annak eldöntése, hogy szükség van-e a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedésekre; erre a polgári perben eljáró bíróság nem adhat felhívást és különösen nem adhat utasítást a gyámhatóság eljárására”. Noha mind anyagi jogi, mind eljárás-

jogi tekintetben elhatárolhatók a szabályok, a családjogi és a gyermekvédelem kapcsolatát az is jelzi, hogy a bíróság is része a Gyvt. 17. §-ában szabályozott gyermekvédelmi jelzőrendszernek [Gyvt. 17. § (1) bekezdés f) pont].

Tehát a Btk. 208. § (1) bekezdése által szankcionált magatartás teljes összhangban a Ptk.-beli normatív szabályozással, annak megszegése esetén szankcionál.

A tényállás nem materiális bűncselekmény, befejezettségéhez elegendő a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi, érzelmi fejlődésének veszélyeztetése, amelyet a súlyos köteleességszegés általában magában rejt.

2. A kiskorú veszélyeztetésének második alakzata

Btk. 208. § (2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizenhatalmadik életévét betöltött személy, aki tizenhatalmadik életévét be nem töltött személyt

a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírnit törekszik,

b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl [208. § (2) bekezdése].

A bűncselekmény tárgya a kiskorú erkölcsi fejlődése.

A szülői felügyeletet a szülők a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének érdekében, egymással együttműködve kötelesek gyakorolni. A szülői felügyelet közös gyakorlása során a szülők jogai és kötelezettségei egyenlők (Ptk. 4:147. §).

A Ptk. több elvet is tartalmaz a szülői felügyelet gyakorlásának elvei körében. Az első ezek sorában a gyermek érdekének elsődlegessége. A gyermek megfelelő fejlődése érdekében kell a szülői felügyeletet gyakorolni: valamennyi feladatot annak érdekében kell elvégezni, hogy az a gyermek fizikai, szellemi és erkölcsi fejlődését szolgálja, személyi és vagyoni viszonyait, jogait és jogos érdekeit megfelelően védje. Emellett kap helyet az együttműködés kötelezettségére történő utalás is, amelyet a Ptk. a különélő szülők jogai és kötelezettségei körében, a Ptk. 4:173. §-ában megismétel. Az együttműködés mint a szülői felügyeleti jog gyakorlásának általános alapelve azt jelzi, hogy a gyermeket érintő valamennyi szituációban elvárható az, hogy a szülők tekintettel legyenek egymás álláspontjára, és együttesen hozzanak olyan döntéseket, amelyeket a gyermek számára a legmegfelelőbbnek ítélnék. A szülői együttműködésének hiánya, mindkét fél vagy egyik fél együttműködési készségének hiánya végső soron számos szituációban akár gyámhatósági, akár bírósági döntés keretei között értékelést nyerhet. Ha a szülők a közös szülői felügyelet gyakorlása során valamely kérdésben nem tudnak megegyezni, főszabályként a gyámhatóság jár el. Noha ez lehetőségként adott, elvárható, hogy a szülők felelősen, a gyermek érdekében és egymás érdekeire is tekintettel határozzanak a gyermeket érintő kérdésekben. Fokozottan van szükség az együttműködésre különélő szülőknél.²¹

²⁰ Nagykommentár a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Szerkesztette: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter.

²¹ Nagykommentár a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Szerkesztette: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter.

A Btk.-beli tényállást vizsgálva passzív alany csak tizennyolcadik életévet be nem töltött személy lehet, akkor is, ha a házasságkötés révén nagykorúvá vált.

Az elkövetési magatartás a bűncselekményre, szabálysértésre, züllött életmód folytatására való rábírás, illetve rábírnai törekvés, vagy bűncselekmény elkövetéséhez felajánlás. A rábírás fogalmilag eredményes felbujtás, a rábírásra törekvés pedig – mint eredménytelen felbujtás – előkészületi jellegű magatartás (elkövetésre felhívás).

„Bűncselekményen” olyan büntetendő cselekményt is érteni kell, amelyet gyermekkorú vagy olyan fiatalkorú követ el, aki a cselekményéért pl. beszámítási képesség hiánya miatt nem büntethető. A „züllött életmód” nem elszigetelt, egyszeri magatartás, hanem huzamosabb időn át tartó, erkölcsileg kifogásolható olyan életvitelt jelent (pl. rendszeres csavargás, koldulás), amely még nem valósít meg bűncselekményt. A hatályos törvényhez fűzött indokolás is rögzíti, hogy a 182. számú ILO Egyezmény a gyermekmunka legrosszabb formái közé sorolja, és büntetni rendeli a gyermekek tiltott tevékenységek céljából történő felhasználását, megvásárlását vagy felajánlását. A megvásárlást az emberkereskedelem tényállása rendeli büntetni, a felhasználás egy tettesi magatartás. A felajánlás korábban nem volt büntethető, ezért a törvény kiegészítette a kiskorú veszélyeztetését ezzel az elkövetési magatartással.

A bűncselekmény alánya a tizennyolcadik életévet betöltött személy lehet.

A kiskorú veszélyeztetésnek ezen alakzata szubszidiárius jellegű, csak abban az esetben állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg.

A rábírnai törekvés esetében az elkövető büntethetősége attól függ, hogy a bűncselekmény – amelynek elkövetésére a tizennyolcadik életévet betöltött személy a passzív alanyt rábírnai törekedett – előkészületét a törvényhozó büntetni rendelte-e vagy sem: ha az előkészület 5 évi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő, akkor az elkövető büntetése az előbbi körülményekre figyelemmel alakul. Ha az előkészület nem büntetendő, az elkövető a kiskorú veszélyeztetésének tetteseként felel.

A kiskorú veszélyeztetése annyi rendbeli bűncselekmény, ahány kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyeztette az elkövető.

A szülői felügyelet korlátozásának kivételes jellege megvalósulhat. A szülői felügyeleti jog korlátozásának kivételes jellege már a Ptk. Negyedik Könyve alapelveiben is szerepel, akárcsak a gyermekvédelmi törvényben. A Gyvt. 7. § (1) bekezdésének értelmében a gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el, a gyermeket kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad családjától elválasztani. A Gyermekjogi Egyezmény nem hagy kétséget afelől, hogy mind a szülőknek, mind a gyermeknek joga van ahhoz, hogy a szülői státust betöltő szülők gyakorolják a szülői felügyelettel

együtt járó jogokat. A gyermek érdeke azonban elsődleges: ha éppen a gyermek jóléte, érdekeinek biztosítása miatt szükséges, a szülő felügyeleti joga korlátozható, illetve akár el is vonható; ez alapvetően bizonyos szülői jogosítványoktól való megfosztást, azok gyakorlásának felfüggesztését, továbbá olyan döntéseket jelent, amelyek a szülői felügyeleti jog szünetelését, végső esetben megszűnését vonják maguk után. A család magánélete azonban – az EJEB ítélezési gyakorlata által is megerősített módon – védett: az állami, hatósági beavatkozásra csak törvényben meghatározott és kivételes esetekben kerülhet sor, és a korlátozás mércéje a gyermek érdeke. Így nagyobb mértékű korlátozás a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, amelynek alapja, hogy a szülők a gyermek érdekét veszélyeztetnék [Ptk. 4:169. § (1) bekezdés], tekintve, hogy ez a szülői felügyelet szünetelését fogja eredményezni [Ptk. 4:186. § (1) bekezdés h) pont]. A legsúlyosabb beavatkozás a szülői felügyeleti jog megszüntetése, amelynek alapja lehet a szülő olyan felróható magatartása, amely a gyermek javát súlyosan sérti [Ptk. 4:191. § (1) bekezdés a) pont].²²

Az alábbiakban a fenti tényállásokkal összefüggésben mind a polgári jog, mind a büntetőjog által alakított bírói gyakorlat eseti döntései jól tükrözik a gyermekvédelem érvényesülését:

BDT 2010.2364.1. A belátási képességgel rendelkező kiskorú felügyeletre köteles gondozója nevelési, felügyeleti kötelezettségét felróhatóan megszegi, ha a kiskorú helyes irányú erkölcsi fejlődéséről nem gondoskodik. A szülőnek nevelési kötelezettsége körében a kiskorú gyermeknek át kell adnia az általános erkölcsi normákat, a kiskorú jellemét, értékrendjét és szokásait a társadalom által elfogadott erkölcsi kívánalmakkal összhangban kell alakítania.

BH 1985.51.II. A züllött életmódra rábírással elkövetett kiskorú veszélyeztetése akkor állapítható meg, ha huzamosabb időn át tanúsítandó és erkölcsileg súlyos fokban kifogásolható életvitel folytatására történik a ráhatás.

BH 1987.73.I. A kiskorú veszélyeztetésének büntette egyetlen elkövetési tevékenységgel és eshetőleg szándékkal is megvalósítható; tettese pedig olyan személy is lehet, akit a kiskorú nevelésével, felügyeletével vagy gondozásával – állandó vagy ideiglenes jelleggel – megbíztak vagy azt elvállalta.

A Ptk. 4:147. §-a kapcsán említett gyermeki jogok, szülői kötelezettségek természetesen a gyermek gondozása-nevelése körében közvetlenül is érvényesülnek. Ilyen módon a szülői felügyelet gyakorlása során a gyermek szülője jogosult és köteles arra, hogy gyermekét családban gondozza, nevelje, és a gyermeke testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket – különösen a lakhatást, étkezést, ruházattal való ellátást –, valamint az oktatásához és az

²² Nagykommentár a Polgári törvénykönyvről szóló 2013 évi V. törvényhez, Szerkesztette: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter.

egészségügyi ellátásához való hozzájutást biztosítsa. (lásd a Ptk. 4:147. §-ához fűzött magyarázatot).

A gyermek gondozása körében a gyermek egészségügyi ellátásáról is gondoskodni kell. A Kúria a BH 2017. 101. szám alatt közölt döntésben rögzítette, hogy a gyermek veszélyeztetését jelenti az, hogy a szülők nem választanak a gyermekük számára házi gyermekorvost. A házi gyermekorvos választása a szülők számára kötelezettség, ennek egyik indoka az, hogy hatékonyabb a gyermek ellátása akkor, ha a szabadon választott orvos a gyermeket rendszeresen látja, így őt nemcsak gyógyítani tudja, de az esetleges betegségek is megelőzhetők. Megvalósítja a gyermek veszélyeztetését az is, ha a szülők elmulasztják a gyermek számára a kötelező védőoltások beadatását. Miután a szülők ezen magatartása a gyermek testi fejlődését gátolhatja vagy akadályozhatja, a gyermek védelembe vételének elrendelése is szükséges lehet (a védelembe vételt a Gyvt. 68. §-a rendezi).

EBH 2018.K.21. A gyermek családból történő kiemelését és ideiglenes elhelyezését elrendelő hatósági intézkedést eredményezhet, ha a szülő elmulasztja a gyermeke kötelező védőoltásainak beadatását, annak végrehajtását a gyermek elrejtésével akadályozza, és megtagadja az együttműködést az egészségügyi és gyermekvédelmi szervekkel.

BH 2012.58. Kiskorú veszélyeztetése büntetével halmazatban védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett könnyű testi sértés büntetőjogi felelőssége, aki az élettársa néhány hónapos gyermekei táplálásának, gondozásának az elmulasztásával nemcsak veszélyeztette a kiskorúak testi, értelmi fejlődését, hanem ezzel, valamint a bántalmazásukkal testi sérülést, táplálkozási hiányállapotot, valamint rühesség megbetegedést is okozott.

BH 1991.265. A lopásoknak társtettesként vagy bűnszövetségben elkövetése nem állapítható meg, ha a terhelt a cselekményeit – a kiskorú veszélyeztetését is megvalósítva – gyermekkorú személy közreműködésével viszi véghez.

A gyermek érdekét sértő és a család ellen tanúsított cselekmények büntetőjogi és polgári jogi vetületeit, a család és a gyermeki jogok védelmét két aspektusból vizsgáló tanulmányom II. részében – figyelemmel a joganyag terjedelmére – a gyermekmunka, a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása, kiskorú elhelyezésének megváltoztatása, tartási kötelezettség elmulasztása, kapcsolati erőszak, családi jogállás megsértése és a kettős házasság tényállásait vizsgálva vitem össze azokat a polgári jog releváns szabályaival, ezzel is segítve a jogalkalmazást.